

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Навчально-науковий інститут права
Кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права

«До захисту у ЕК допустити»
Завідувач кафедри
інтелектуальної власності та
інформаційного права
д.ю.н., доц. Козинець А.О.

_____
(підпис)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

Форми та способи захисту інтелектуальної власності

студента 2 року навчання ОР «Магістр»
групи «ІТ право»
заочної форми навчання
спеціальність: 081 «Право»
Хорнєц Діани Олександрівни

Науковий керівник :
професор кафедри інтелектуальної
власності та інформаційного права
д.ю.н., проф., Кулініч О.О.

_____
(підпис)

Рецензент:

_____
_____

_____
(підпис)

ПЛАН

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ.....	3
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН.....	4
АНОТАЦІЇ РОБОТИ ТА СПИСОК КЛЮЧОВИХ СЛІВ.....	6
ВСТУП.....	9
РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	13
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	15
1.1. Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності.....	15
1.2. Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності.....	23
РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	35
2.1. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності.....	35
2.2. Застосування спеціальних цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності.....	43
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	58

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Науковий керівник:
професор кафедри інтелектуальної
власності та інформаційного права
д.ю.н., проф., Кулініч О.О.

_____
(підпис)

" ___ " _____ 2022 року

МАГІСТЕРСЬКЕ ЗАВДАННЯ

Хорнец Діана Олександрівна, студентка 2 року заочної форми навчання ОР
«Магістр», освітня програма «Інтелектуальна власність»,
вибірковий блок «ІТ-Право»

- 1. Тема роботи:** Форми та способи захисту інтелектуальної власності.
- 2. Термін подання роботи науковому керівникові для підготовки відгуку:** до 11. 11. 2022 року 17:00 години.
- 3. Робота виконується на базі:** ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- 4. Теоретичне завдання:** аналіз спеціальної юридичної наукової літератури, законодавства України, дослідження правової доктрини, судової практики.
- 5. Практичне завдання:** розгляд та аналіз форм та способів захисту прав інтелектуальної власності, визначення які з них є доцільними та ефективними при певних обставинах у певних суспільних відносинах.
- 6. Сфера застосування результатів роботи:** наукова діяльність, навчальний процес, правотворчість, правозастосовна діяльність.
- 7. Завдання вручено студентові:** 10 серпня 2022 року.

ЗАТВЕРДЖЕНО:
Науковий керівник:
професор кафедри інтелектуальної
власності та інформаційного права
д.ю.н., проф., Кулініч О.О.

_____
(підпис)

"__" _____ 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Хорнец Діана Олександрівна, студентка 2 року заочної форми навчання ОР
«Магістр», освітня програма «Інтелектуальна власність»,
вибірковий блок «ІТ-Право»

Тема роботи: Форми та способи захисту інтелектуальної власності.

№	Види робіт	План	Фактично
1.	Розробка плану роботи та подання його на погодження науковому керівникові	до 10.08.2022	10.08.2022
2.	Підбір і опрацювання наукової літератури, нормативних актів та судової практики за темою роботи	до 11.11.2022	20.09.2022
3.	Підготовка першого розділу роботи та подання його на перевірку науковому керівникові	до 11.11.2022	04.11.2022
4.	Підготовка другого розділу роботи та подання його на перевірку науковому керівникові	до 11.11.2022	04.11.2022

5.	Доопрацювання роботи на підставі зауважень наукового керівника	до 11.11.2022	09.11.2022
6.	Підготовка висновків до роботи	до 11.11.2022	04.11.2022
7.	Підготовка остаточного варіанту роботи та її технічне оформлення	до 11.11.2022	09.11.2022
8.	Підготовка реферату та анотацій	до 11.11.2022	02.11.2022
9.	Подання роботи на кафедру	до 12.12.2022	__.__.2022

Студентка

Хорнец Діана Олександрівна

АНОТАЦІЇ РОБОТИ ТА СПИСОК КЛЮЧОВИХ СЛІВ.

Анотація. Розумова праця людини породжує появу нематеріальних благ, які є об'єктами інтелектуального права. Захист особистих майнових і особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної діяльності особи здійснюється в певних формах і способах, передбачених законом. Що стосується форм, то існує різниця між юрисдикційними та неюрисдикційними. Методи, у свою чергу, поділяються на загальні та спеціальні. Всі ці питання досліджені з точки зору застосування у певних життєвих ситуаціях та розкриті в даній магістерській роботі.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інтелектуальне право, захист від порушень, способи захисту, форми захисту, порушення, відновлення прав.

Abstract. The mental work of a person gives rise to the appearance of intangible goods, which are objects of intellectual law. Protection of personal property and personal non-property rights to objects of intellectual activity of a person is carried out in certain forms and methods provided by law. As for forms, there is a difference between jurisdictional and non-jurisdictional. Methods, in turn, are divided into general and special. All these questions are investigated from the point of view of application in certain life situations and revealed in this master's work.

Keywords: intellectual property, intellectual right, protection against violations, methods of protection, forms of protection, violation, restoration of rights.

Abstrakt. Die geistige Arbeit eines Menschen lässt immaterielle Güter entstehen, die Gegenstände des geistigen Rechts sind. Der Schutz des persönlichen Eigentums und der persönlichen Nichteigentumsrechte an Gegenständen der geistigen Tätigkeit einer Person erfolgt in bestimmten gesetzlich vorgesehenen Formen und Methoden. Was die Formen anbelangt, so gibt es einen Unterschied zwischen Gerichtsbarkeit und Nichtgerichtsbarkeit. Methoden wiederum werden in allgemeine und spezielle unterteilt. All diese Fragen werden unter dem Gesichtspunkt der Anwendung in bestimmten Lebenssituationen untersucht und in dieser Masterarbeit aufgedeckt.

Schlüsselwörter: geistiges Eigentum, geistiges Recht, Schutz vor Verletzungen, Schutzmethoden, Schutzformen, Verletzung, Wiederherstellung von Rechten.

Розширена анотація. На сучасному етапі розвитку світового суспільства характерною є перевага розумової (інтелектуальної) праці над фізичною. Розумова праця людини породжує виникнення нематеріальних благ що є об'єктами інтелектуального права.

Безумовно, доволі суттєвою умовою для ефективного як створення, так і використання об'єктів інтелектуальної власності є наявність грамотно побудованої системи правової охорони результатів інтелектуальної діяльності. Створення системи охорони інтелектуальної власності переслідує наступні цілі.

Першою ціллю є ефективне нормативне окреслення майнових та немайнових прав володільців об'єктів інтелектуальної власності. Другою важливою ціллю є стимулювання творчої діяльності громадян в рамках державної політики, сприяння розвитку суспільства, науково-технічного прогресу, поширення й застосування результатів інтелектуальної діяльності та заохочення добросовісного функціонування економічних ринків. Головною метою системи охорони у сфері інтелектуальної власності є заохочування винахідницької діяльності та стимулювання творчої діяльності громадян.

Ефективний розвиток національної творчості неможливий без державних гарантій захисту прав авторів та винахідників від посягань. Захист особистих майнових та особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної діяльності людини здійснюється у певних передбачених законодавством формах та способах.

Щодо форм, розрізняють юрисдикційну та неюрисдикційну. Їх відмінність полягає в участі чи неучасті (діяльності) компетентних органів.

Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності визначається як спрямовані на позитивний результат в захисті прав на об'єкти інтелектуальної власності дії осіб через звернення та залучення компетентних органів державної влади, у тому ж числі судових. Юрисдикційну форму можна

поділити на два порядки: загальний – судовий та спеціальний – адміністративний.

Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності являє собою спрямовані на позитивний результат в захисті прав на об'єкти інтелектуальної власності дії осіб без звернення та залучення компетентних органів державної влади, у тому ж числі судових.

Обрання того чи іншого способу захисту прав інтелектуальної власності залежить від обставин справи та бажаного результату сторін, в залежності від чого й обирається юрисдикційний чи неюрисдикційний спосіб.

В даній магістерській роботі здійснено розгляд та аналіз форм та способів захисту прав інтелектуальної власності для визначення тих форм та способів, що є доцільними та ефективними при певних обставинах у певних суспільних відносинах.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку світового суспільства характерною є перевага розумової (інтелектуальної) праці над фізичною. Розумова праця людини породжує виникнення нематеріальних благ що є об'єктами інтелектуального права.

Результати інтелектуальної й творчої діяльності юридично охороняються правом інтелектуальної власності та, водночас, є об'єктами такого права.

Право особи на результати її інтелектуальної діяльності можна віднести до абсолютних прав людини, оскільки держава, зокрема визначеним головним законом України – Конституцією положеннями, гарантує такій особі не лише користування чи володіння, а й розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності.

Варто підкреслити, що під інтелектуальною власністю розуміється не процес інтелектуальної діяльності людини, наприклад думки, а право власності на певний результат інтелектуальної власності, наприклад літературний твір, викладений на папері та/або за допомогою електронно-цифрового носія. Право інтелектуальної власності, наприклад на літературний твір, викладений у паперовій формі (книжці) та право власності на книжку як об'єкт цивільного обороту не залежать один від одного. У такому випадку перехід права власності на книжку не буде означати перехід права інтелектуальної власності на літературний твір, викладений у такій книжці. У свою чергу, результати інтелектуальної діяльності підлягають правовій охороні всіма державами світу та міжнародними стандартами. Врегульовані чинним законодавством суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження результатами інтелектуальної, творчої діяльності складають окремий інститут права.

З'ясувавши суть поняття «право інтелектуальної власності» та «інтелектуальна власність» виникає зустрічне питання – яку розумову діяльність людини як таку можна визначити під ту, що буде охоронятись національним та міжнародним законодавством. Загалом, розумову діяльність людини можна класифікувати на репродуктивну та творчу. Відмінність між

ними полягає в тому, що репродуктивна діяльність являє собою певний процес за певним точним алгоритмом, в результаті чого створюється продукт який не має новизни для світового суспільства загалом. А творча діяльність не здійснюється ні за яким алгоритмом та її результатом є абсолютно новий продукт. Отже, інтелектуальною власністю може бути лише той продукт (результат інтелектуальної діяльності людини), якому характерна об'єктивна новизна.

Важливо - для того щоб продукт інтелектуальної діяльності був визнаний у суспільстві як охоронюваний законодавством об'єкт інтелектуального права не достатньо лише створити такий об'єктивно новий предмет. У даній ситуації необхідна формалізація у будь-який встановлений чинним законодавством спосіб. Без формалізації довести володіння інтелектуальною власністю неможливо.

Так як, будь-яка діяльність має причини і мету її здійснення, інтелектуальна власність повинна мати позитивний результат – приносити матеріальну чи нематеріальну користь. Під матеріальною користю можна розуміти будь-який прибуток, отриманий від використання інтелектуальної власності. У деяких випадках інтелектуальна власність може не приносити прибутку, проте сприяти духовному розвитку громадян (наприклад мистецтво).

Результати творчої чи ж інтелектуальної діяльності можна умовно розподілити на дві групи: на об'єкти духовної творчості й на результати науково-технічної діяльності. Об'єктами духовної творчості є об'єкти авторських та суміжних прав. А під продуктами науково-технічної діяльності слід вважати корисні моделі, промислові зразки, винаходи, товарні знаки, промислові зразки й знаки послуг тощо.

Говорячи про особливість вище зазначених видів результатів творчої діяльності, зокрема про їх охорону, слід згадати що об'єкти духовної творчості не потребують визнання уповноважених державних органів, в той же час як продуктами науково-технічної діяльності слід вважати об'єктами

інтелектуальної власності якщо відбулось отримання у законодавчо встановленому порядку такого документу як патент або свідоцтво. Спільнимиж між ними є творчий характер діяльності в різноманітних сферах суспільного життя.

Безумовно, доволі суттєвою умовою для ефективного як створення, так і використання об'єктів інтелектуальної власності є наявність грамотно побудованої системи правової охорони результатів інтелектуальної діяльності. Створення системи охорони інтелектуальної власності переслідує наступні цілі.

Як зазначає Дігтяр А. О. поняття «захист прав інтелектуальної власності» є складовою частиною більш широкого поняття охорони цих прав, що означає постійний публічно-правовий процес, метою якого є закріплення прав і можливостей авторів та інших суб'єктів права інтелектуальної власності. [26]

Під захистом прав інтелектуальної власності слід розуміти законодавчо визначеним правовим забезпеченням недоторканості, непорушності, а в разі порушення відновлення цих прав.

Право на захист з'являється у особи, яка є власником прав інтелектуальної власності у момент порушення або оспорювання його прав та інтересів.

Досить важливим є оформлення економічних та немайнових прав авторів так само як із боку держави створення стимулів для розвитку інтелектуальної діяльності авторів та винахідників, держава повинна заохочувати та створювати всі належні умови для чесної торгівлі й поширенню результатів інтелектуальної діяльності.

Варто наголосити, що національна творчість не буде розвиватись якщо авторам та винахідникам не буде гарантовано оплату (винагороду) за їх працю. Саме через це, належний захист прав інтелектуальної власності передбачає й такі гарантії як: оплата справедливо визначеної винагороди у належному розмірі; захист прав інтелектуальної власності, в якому зацікавлена не лише особа що є автором чи винахідником, а й держава та народ; добросовісна конкуренція.

Варто зазначити, що і міжнародна співпраця в галузі науки, культури, торгівлі та промисловості залежить від захисту прав інтелектуальної власності та неможлива без його належного рівня.

Актуальність дослідження варто визначити в тому, що у зв'язку із безупинним науково-технічним прогресом створюється нові об'єкти інтелектуальної власності, чий автори та винахідники, потребують належного правового захисту їх прав на такі об'єкти. Незахищеність прав інтелектуальної власності зумовить недобросовісну конкуренцію, демотивацію авторів та винахідників створювати нові твори, винаходи, не оплати праці осіб, що створили об'єкти авторського права тощо. Відсутність надійної системи захисту прав інтелектуальної власності негативно впливатиме на світовий суспільний розвиток.

Метою дослідження є отримання аналізу системи (та її складових) захисту прав інтелектуальної власності, що є актуальною в Україні на момент написання даної магістерської роботи. У ході написання даної роботи використовувались загальнонаукові, філософські та спеціально-юридичні засоби та методи пізнання.

Об'єктом роботи можна визначити ті суспільні відносини, що виникають у зв'язку із створенням об'єкта інтелектуальної власності.

Предмет роботи – інститут права – право інтелектуальної власності, що підлягає безпосередньому дослідженню.

Завданням дослідження є розгляд та аналіз форм та способів захисту прав інтелектуальної власності, визначення які з них є доцільними та ефективними при певних обставинах у певних суспільних відносинах.

Дана робота націлена на вирішення такої науково-практичної проблеми як визначення необхідних ефективних способів та форм захисту прав інтелектуальної власності для певного об'єкту та певної ситуації.

РЕФЕРАТИВНИЙ ОГЛЯД ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Теми захисту прав інтелектуальної власності є широко дослідженою як окремий правовий аспект. Більшість авторів наукових праць досліджували дотичні питання, такі як проблеми у сфері інтелектуальної власності, стратегії удосконалення законодавства у сфері авторського, з'ясовувалися які прогалини законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності існують в Україні на сьогодні та які ефективні способи їх заповнення нововведеннями. Проте, все ще зберігається необхідність систематизації форм та способів захисту прав інтелектуальної власності, визначення які з них є доцільними та ефективними при певних обставинах у певних суспільних відносинах.

При написанні даної магістерської роботи використовувались такі види джерел як правова доктрина та формалізовані норми права.

Серед правової доктрини розглядалися дослідження Кубах А.І., Панасюк О. О., Шевчук Н. В., Борсук Н.Я., Доріс Лонг, Василенко І.Е., Шевелева Т.М., Дроб'язко В.С., Ківалова Т. С., Кот О., Ульянова Г. О., Жаров В.О., та інші.

Зокрема, Кот О. досліджував питання поділу цивільно-правових способів захисту, критерії такого поділу та ознаки вирізнення спеціальних цивільно-правових від загальних цивільно-правових засобів захисту. Також, дослідником було запропоновано, на основі його доктринальних позицій, критерії поділу цивільно-правових способів захисту.

Борсук Н.Я. розглянула особливості захисту прав інтелектуальної власності таким державним органом як Антимонопольний комітет України, порядок звернення до нього та виокремила категорії справ, які можуть розглядатись цим органом.

Дослідження Ківалова Т. С. полягали у визначенні особливостей відшкодування шкоди як один із способів захисту прав інтелектуальної власності.

Брошак Л. В. вивчав правову природу самозахисту та питання чи належить самозахист до природніх прав людини.

З розвитком мережі інтернет, а у свою чергу на її основі, соціальних мереж та різних інтернет-платформ досить поширеним стало публікування об'єктів інтелектуальної власності з використанням таких ресурсів. У разі порушення авторських прав у мережі інтернет зазвичай головним пріоритетом є швидке та не затратне усунення порушення. Саме тому високої актуальності набуває дослідження Зерова К. О. щодо самозахисту порушених прав інтелектуальної власності у мережі інтернет, що має свої особливості.

При вивченні процесу медіації, як одного із неюрисдикційних способів захисту прав інтелектуальної власності, можна зіштовхнутись із ситуацією коли медіатором може виступити нотаріус. Таку ситуацію досліджувала Мішина Ж.В.

Також, такий спосіб захисту як медіацію досліджували Цирфа Г. О., Притика Ю. Д. та Кузьміна М.

Хавронюк О.О., у свою чергу, проводив дослідження про застосування негайних заходів запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів шляхом подання заяв до суду про забезпечення позову та забезпечення доказів.

Також, при дослідженні теми цієї роботи використовувались нормативно-правові акти. Серед них Конституція України, кодекси (цивільний, цивільний процесуальний, кримінальний, кримінальний процесуальний, господарський та господарський процесуальний, також аналізувались норми Кодексу України про адміністративні правопорушення), спеціальне законодавство (Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про антимонопольний комітет України», Закон України «Про медіацію», Закон України «Про авторське право і суміжні права» та інші.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

1.1. Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності.

Захист особистих майнових та особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної діяльності людини здійснюється у певних передбачених законодавством формах та способах.

Форма, у розумінні захисту прав, являє собою чітко визначену законом діяльність компетентних органів, направлену на ліквідацію негативних наслідків, що виникли внаслідок порушення прав, або ж направлених на попередження правопорушення. Форма захисту прав має процесуальний характер. У свою чергу, спосіб – це ті дії, вчинивши які у певній послідовності призведуть до бажаного результату. Поняття способу є вужчим ніж поняття форми. Певна форма захисту може включати у себе декілька способів.

Щодо форм, розрізняють юрисдикційну та неюрисдикційну. Як зазначалось раніше у визначенні поняття «форма захисту», відмінність полягає в участі чи неучасті (діяльності) компетентних органів.

Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності являє собою спрямовані на позитивний результат в захисті прав на об'єкти інтелектуальної власності дії осіб без звернення та залучення компетентних органів державної влади, у тому ж числі судових.

Дії, що вчиняються фізичними чи юридичними особами, в межах неюрисдикційної форми захисту не повинні суперечити приписам законодавства та загальноприйнятим нормам моралі.

О. О. Панасюк у своїй роботі зазначає, що дії власників авторських прав спрямовані на визнання наданих правовими нормами можливостей, а також, припинення порушень та притягнення до відповідальності порушників без звернення до спеціальних суб'єктів визнається як неюрисдикційна форма захисту. [44]

Підсумовуючи про поняття неюрисдикційної форми захисту можна зазначити: неюрисдикційною формою захисту вважаються як заходи

фактичного, так і юридичного характеру, що вживаються носієм прав інтелектуальної власності. Такі заходи вчиняються самостійно з метою визнання законних прав носія, попередження чи припинення їх порушення, а у разі порушення – відновлення й отримання компенсації.

До видів (порядків) захисту що належать до неюрисдикційної форми захисту відносяться:

- 1) самозахист;
- 2) ведення переговорів;
- 3) медіація;
- 4) застосування претензійного порядку.

Самозахист – це базовий складник неюрисдикційної форми захисту, що визначений законодавством України.

Як зазначає Шевчук Н.В. у своєму дослідженні, самозахист - найдавніша і традиційна форма захисту цивільних прав. «У первісному суспільстві, - писав Г.Кельзен, - діяв принцип самодопомоги. За ним реалізація санкції за правопорушення була децентралізовано та довірялася індивідам, чиї інтереси постраждали внаслідок правопорушення». [51]

Штефан А.С., у свою чергу, стверджує, що вживання конструкції «само» у понятті самозахисту означає самостійний захист цивільних прав особою володільцем прав. При цьому особа, що вдається до самозахисту, може звернутися за допомогою до інших фізичних або ж юридичних осіб чи особи, спільне право яких порушується чи порушене. Тоді вони об'єднуються й діятимуть на захист свого спільного права колективно. [53]

Самозахист передбачений та закріплений чинним законодавством України. Таке нормативне закріплення було зумовлене визначенням людини та її прав й свобод найвищою соціальною цінністю, а отже, й права людини на результати її інтелектуальної, творчої діяльності також.

Цивільним законодавством визначене наступне поняття терміну «самозахист» - самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не

заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства (абзац 2 частини 1 статті 19 Цивільного кодексу України). [7]

Відповідно до абзацу 2 статті 54 Конституції України, громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. [9]

Очевидно, що право особи на її результати інтелектуальної, творчої діяльності є одним із важливих прав людини.

Брошак Л. В. досліджував правову природу самозахисту та питання чи належить самозахист до природних прав людини і дійшов висновку що право особи на самозахист своїх природних прав (права на життя, здоров'я, свободу, особисту недоторканість тощо) є теж її природним правом. Отже, право на самозахист природних прав відповідає природному бажанню людини до самозбереження. Саме тому воно розглядається як природне та невід'ємне право, що існує від самого народження. [25]

На думку Шишки Р. Б. через самозахист відображаються принципи приватного права. А саме: диспозитивність та ініціативність сторін. Під час реалізації права на самозахист особа має більше свободи вибору характеру й міри реагування. [52]

Згідно з статтею 177 Цивільного кодексу України об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага. [7]

Відповідно до статті 199 Цивільного кодексу України результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності створюють цивільні права та обов'язки відповідно до книги четвертої цього Кодексу та інших законів. [7]

Отже, результати інтелектуальної, творчої діяльності людини є об'єктом цивільних правовідносин та створюють цивільні права та обов'язки.

Звертаємо увагу також і на те, що засоби, які вчиняються з метою самозахисту не повинні бути забороненими приписами законодавства та нормам моралі, що сформувались в суспільстві.

Обсяг об'єктів, що може бути захищеним через самозахист не обмежений ні Цивільним кодексом України (відповідно до статті 19 Цивільного кодексу України), ні Конституцією України (згідно з частиною 5 статті 55 Конституції України). З чого виходить, що за допомогою самозахисту можуть бути захищені як особисті майнові та і особисті немайнові права творця, автора на його результати інтелектуальної, творчої діяльності.

Щодо особи, яка має право на самозахист, то відповідно до вище проаналізованого законодавства не встановлено обмежень до того які саме особи мають право на самозахист, а які ні, отже, право на самозахист мають як фізичні так і юридичні особи, проте варто зауважити, що фізичні особи мають право на захист (самозахист) як особистих майнових так і особистих немайнових прав інтелектуальної власності, а юридичні особи мають право на захист (самозахист) лише майнових прав інтелектуальної власності, оскільки у юридичної особи, враховуючи її юридичну природу, не виникає особистих немайнових прав, вони притаманні лише людині, тобто - фізичній особі.

Досить часто самозахист застосовується у випадках порушень прав інтелектуальної власності у мережі інтернет. З розвитком соціальних мереж та різних інтернет-платформ досить поширеним стало публікування об'єктів інтелектуальної власності з використанням таких ресурсів. У разі порушення авторських прав у мережі інтернет зазвичай головним пріоритетом є швидке та не затратне усунення порушення. Саме тому високої актуальності набуває дослідження Зерова К. О. щодо самозахисту порушених прав інтелектуальної власності у мережі інтернет, що має свої особливості.

На думку Зерова К.О. самозахист авторських прав на оприлюднені в мережі Інтернет твори необхідно розуміти правомірні ініціативні дії

правоволодільця (чи його представника), які можна застосувати у разі порушення або виникнення загрози порушення. Також, таке застосування можливе у випадках протиправних посягань на право і звернені до особи-правопорушника чи постачальника посередницьких послуг для захисту авторського права. Самозахист авторського права в мережі Інтернет пов'язаний з ініціативністю правоволодільця. Він застосовується для більш швидкого реагування на порушення, а також можливий як у договірних, так і у позадоговірних відносинах. Самозахист характеризується досудовим зверненням правоволодільця до правопорушника, або до інтернет-посередника з вимогою про припинення порушення його авторських прав й припинення надання доступу до відповідних творів. Таке право виникає з моменту порушення або створення реальної загрози порушення авторських прав. До моменту виникнення реальної загрози порушення авторських прав необхідно виділяти засоби здійснення самоохорони авторського права, до яких відносяться, наприклад, дії щодо встановлення технічних засобів. [33]

Також, Зеров К.О. зазначає, що у правовідносинах, що пов'язані із захистом авторських прав на розміщені в глобальній мережі твори момент виникнення права на самозахист яскраво ілюструється із встановленням технічних засобів, оскільки саме встановлення технічних засобів, а не їх активація чи функціональне призначення є проявом активних дій правоволодільця. [34]

Специфіка ж держави та органів місцевого самоврядування (через призму захисту своїх майнових прав інтелектуальної власності як юридичні особи) полягає у тому, що найбільш оперативно та ефективно та оперативно вони можуть захищати свої права лише через відповідні компетентні органи, а отже такий спосіб вже буде належить до юрисдикційного.

Об'єктом самозахисту можуть бути: недоторканність, неправомірне використання, переклад, адаптація, аранжування, перекручення об'єкту інтелектуальної власності, приниження честі і гідності автора, виконавця твору чи винахідника.

О. О. Панасюк визначає права особи на самозахист під можливістю, коли виникає порушення авторського права або настає реальний ризик такого порушення застосувати адекватну та доцільну протидію. Варто зазначити, що така протидія повинна бути не заборонена законом і не суперечить моральним установкам суспільства, де доцільність та адекватність, як оціночні категорії та характеристики протидії, втілюють у собі позитивні та негативні властивості, баланс між якими і повинен бути забезпечений правовими засобами. [44]

Іншим способом неюрисдикційної форми захисту є проведення переговорів. Переговори можна визначити як обумовленою метою взаємодією сторін (часто між якими виникає конфлікт, наприклад щодо порушення прав інтелектуальної власності) що повністю регулюється сторонами та проводиться ними шляхом обговорення їх позицій щодо мети переговорів без участі третіх осіб.

Даний спосіб є широко вживаним, оскільки є досить простим, доступним, конфіденційним та не затратним, проте, у багатьох випадках виявляється досить ефективним. Проте, звертаючись саме до цього способу захисту необхідно враховувати ризик недосягнення згоди між сторонами та ризик невиконання домовленостей.

Проведення переговорів між сторонами для вирішення конфлікту, зокрема щодо захисту прав інтелектуальної власності, є хорошим простим та не затратним «першим кроком» для захисту прав та інтересів, що у разі консенсусу дасть можливість заощадити час та фінанси сторін, а у випадку недосягнення згоди, можна звернутись до інших способів, зокрема, доцільним буде використати наступний спосіб – медіацію.

«Медіація» у перекладі з англійської «mediation» означає посередництво, примирення.

Сучасне українське законодавство, зокрема Закон України «Про медіацію» дає таке пояснення терміну «медіація» як позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою

медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів . [10]

Як зазначає Притика Ю. Д. медіація відноситься до альтернативних способів вирішення конфліктів. Альтернативне врегулювання спорів можна визначити як групу процесів, що допомагають у процесі вирішення спорів й конфліктів без звернення до формальної системи судочинства. Таке врегулювання спорів здійснюється, зазвичай, недержавним органом чи приватною особою, виходячи з таких принципів як нейтральність, конфіденційність, добровільність та рівноправність. [45]

Медіація є гнучким процесом у якому незаінтересована особа, що має необхідні для врегулювання конфлікту знання та навички, (медіатор) допомагає шляхом проведення структурованих переговорів знайти рішення, що буде прийнятним для кожної з цих сторін. Важливим у процесі медіації є те, що медіатор не повинен приймати рішення замість сторін або наполягати на якомусь конкретному рішенні, яке на думку медіатора є правильним у тій чи іншій ситуації за певних умов. Головним завданням медіатора є налагодження процесу комунікації та аналіз конфлікту таким чином, щоб його учасники самотужки зуміли обрати саме той варіант рішення, що задовольнятиме інтереси й потреби абсолютно усіх учасників конфлікту.

Медіації притаманні своя структура та принципи. Це відрізняє медіацію від переговорів чи фасилітації, як ще одних форм посередництва. Перевагою медіаційного процесу є конфіденційність. Вся інформація, що медіатор отримує в процесі проведення переговорів від обох сторін та від кожної сторони окремо, є конфіденційною та не підлягає розголошенню. Також, сторони можуть вирішити, що навіть їх участь у цій процедурі є конфіденційною. Сторони конфлікту можуть за власним узгодженням вирішити питання яка інформація може підлягати розголосу, а що ні. Вище зазначена безпечність досягається підписанням угоди про конфіденційність чи усною домовленістю учасників. [29]

Погоджуємось із думкою М. Кузьмини, яка наголошує, що вважати медіацію вже завершеним процесом можна лише тоді, коли умови медіації будуть не лише погоджені, а й фактично виконані сторонами у добровільному чи примусовому порядку. [42]

При вивченні процесу медіації можна зіштовхнутись із ситуацією коли медіатором може виступити нотаріус. Таку ситуацію досліджувала Мішина Ж.В.

Мішина Ж.В. зазначає, що діяльність нотаріуса як медіатора, при якій його функції не обмежується лише управлінням переговорами, а направлені на використання його професійної кваліфікації для оформлення рішення в юридичній формі слід розглядати в якості службової діяльності у сфері надання юридичної допомоги. Нотаріус, що проводить процес медіації повинен слідувати правилам, що закріплені в нормативних актах. Також варто зазначити, що ведення нотаріусом медіації не виключає можливості посвідчення таким нотаріусом угоди, яка укладена учасниками медіації. [43]

Позитивні особливості медіації досліджувала Цирфа Г. О., яка зазначила що такий спосіб вирішення спорів як медіація допоможе розвантажити суди від великої кількості справ. У деяких категоріях справ важливішим є не вирішення спору на користь однієї сторони та покарання порушника, що передбачається судовим принципом змагальності, а розв'язання конфліктної ситуації на користь обох сторін (саме за таким принципом вирішуються справи за допомогою медіації). [50]

Наступним способом неюрисдикційної форми вирішення конфліктів є претензійний порядок. Іншою його назвою є урегулюванням спору про право. Претензійний порядок полягає у вчиненні спільних дій конфліктуючих сторін щодо вичерпання наявного конфлікту. Суть цієї форми зводиться до того що особа, чії права порушені чи оспорується, у нормативно встановлений строк у письмовій формі викладає свої вимоги, а також долучає необхідні для доказування документи (докази). Інша сторона, у свою чергу, розглянувши

таку заяву, зобов'язана або задовольнити претензію, або ж надіслати вмотивовану відмову.

Дана процедура є простою, що є однією із переваг претензійного порядку. Іншою перевагою є швидкість розгляду та можливість сторін самостійно домовитись про результати. Проте, важливо і враховувати ризики про обранні цієї форми, до яких варто віднести можливість недійсного погодження на умови претензії, умисел відтягнути час виконання обов'язку тощо.

Якщо використання неюрисдикційної форми захисту виявилось нерезультативним, доцільним є звернення за захистом у порядку юрисдикційної форми захисту.

1.2. Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності.

Як зазначає Кузнєцова Н.С. доволі важливу позицію законодавця в питанні створення ефективних правових норм для необхідного та якісного захисту прав інтелектуальної власності, забезпечення різносторонньої реалізації інтелектуальних прав варто розглядати як невід'ємну складову найпріоритетніших завдань сучасної держави. [41]

Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності визначається як спрямовані на позитивний результат в захисті прав на об'єкти інтелектуальної власності дії осіб через звернення та залучення компетентних органів державної влади, у тому ж числі судових. Компетентні органи уповноважені вжити всі потрібні заходи для відновлення порушеного права й припинення правопорушення.

Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності поділяється на два порядки: загальний (судовий) і спеціальний (адміністративний).

Загальний порядок передбачає захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів через звернення до органів судової влади. Більшість таких справ розглядаються загальними місцевими судами, проте, якщо спір виникає між двома юридичними особами, то справу розглядатиме господарський суд. У разі наявності згоди сторін справа може бути передана до третейського суду на розгляд.

Щодо спеціальної форми захисту прав інтелектуальної власності – вона проходить в адміністративному порядку. Спеціальна форма використовується лише у прямо передбачених законодавством випадках. Органами, до яких можна звернутись в адміністративному порядку є: Державна митна служба України, Антимонопольний комітет України, Український інститут інтелектуальної власності.

Розглянемо захист прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку на прикладі порушення прав інтелектуальної власності через недобросовісну конкуренцію.

На думку Борсук Н.Я. кожний товар або послуга є продуктом інновацій, результатами інтелектуальної діяльності людини. Цілком правомірно, що суб'єкти господарювання, які створили чи в законний спосіб придбали певний об'єкт інтелектуальної власності, мають виключні права на його використання у своїй діяльності. Розвиток економічної конкуренції змушує суб'єктів господарювання інвестувати колосальні ресурси в технології та рекламу своїх товарів чи послуг, замислюватись та вкладати гроші в розробку та розкрутку власного іміджу, торговельної марки. Звичайно, менш за все підприємець буде в захваті від того, що інші, недобросовісні гравці ринку, використовують його працю для швидкого збагачення та наносять йому шкоду, як правило, випускаючи під його знаком продукцію нижчої якості. Зазначена поведінка є прикладом недобросовісної конкуренції, тобто діями, що суперечать торговим або ж іншим чесним звичаям під час здійснення господарської діяльності. [24]

Звернувшись, наприклад, до Антимонопольного комітету України можна отримати наступний результат. Відповідно до глави 5 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» Антимонопольний комітет України може застосувати такі заходи за порушення добросовісної конкуренції, у тому ж числі порушення прав інтелектуальної власності: накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф; вилучення відповідних товарів з

неправомірно використаним позначенням, копій виробів іншого суб'єкта господарювання і у виробника, і у продавця; прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або цим рішенням. [2]

Для реалізації свого права на захист прав інтелектуальної власності, зокрема у сфері добросовісної конкуренції, Антимонопольним комітетом України, суб'єкти господарювання повинні подати відповідну заяву до органів Антимонопольного комітету України протягом шести місяців з дня коли особа (суб'єкт господарювання) дізналась про порушення своїх прав.

Варто наголосити, що право на захист своїх прав інтелектуальної власності через призму добросовісної конкуренції органами Антимонопольного комітету України мають право лише суб'єкти господарської діяльності.

Загальний порядок, у свою чергу, передбачає цивільно-правовий, кримінально-правовий і адміністративний захист прав через відповідні судові органи.

Як зазначає Жаров В.О., цивільно-правові способи захисту передбачені законом як матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання або ж відновлення порушеного права інтелектуальної власності, припинення порушень, а також майновий вплив на порушників. Основною метою цивільно-правової відповідальності є не покарання за недотримання встановленого правопорядку, а відшкодування заподіяної шкоди. [31]

За загальним правилом (якщо інше у окремій ситуації не встановлено нормами Цивільного процесуального кодексу України), позови до фізичної особи подаються в суд за місцем її проживання, а до юридичних осіб – за їхнім місцезнаходженням.

Власнику прав інтелектуальної власності законодавством надається можливість вибору способу захисту порушених прав. Основні способи захисту зазначені Цивільним кодексом України. Перш за все, відповідно до частини 1

статті 16 Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. По-друге, відповідно до частини 2 статті 16 Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- визнання права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення становища, яке існувало до порушення;
- примусове виконання обов'язку в натурі;
- зміна правовідношення;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. [7]

Якщо складається ситуація не передбачена законодавством, суд може здійснювати захист, виходячи із положень договору, який був укладений між сторонами.

Патриція Рей, Доріс Лонг, Жаров В.О., Василенко І.Е., Шевелева Т.М., Дроб'язко В.С. у своїй праці зазначили що якщо відбулось порушення немайноихі прав у сфері інтелектуальної власності, наприклад, принижено честь чигідність автора, творця, або ж, наприклад, завдано шкоди діловій репутації власника прав, - то така моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. При визначенні розмірів збитків, повинні бути відшкодовані особі, права інтелектуальної власності якої порушено, й задля відшкодування моральної шкоди судовий орган повинен виходити із суті правопорушення. Також, слід вважати на майнову і моральну шкоду, завданої особі, яка є власником прав інтелектуальної власності, в тому ж числі із можливого доходу, який могла б одержати потерпіла особа. При визначенні

розміру компенсації, яка має бути виплачена замість відшкодування збитків чи стягнення доходу, суд повинен враховувати обсяг правопорушення і умисел правопорушника. [27]

Якщо ж спір про порушені права інтелектуальної власності виникає між сторонами що є суб`єктами господарської діяльності, або хоча б одна із сторін є таким суб`єктом, такий спір буде розглядатись у господарському порядку, який встановлюється нормами Господарського процесуального кодексу України.

Відповідно до частини 2 статті 4 Господарського процесуального кодексу України юридичні особи та фізичні особи - підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням. [5]

Відповідно до статті 20 Господарського процесуального кодексу України щодо справ, що відносяться до юрисдикції господарських судів, вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:

- справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

- справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

- справи про визнання торговельної марки добре відомою;

- справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

- справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

- справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань. [5]

Українське законодавство встановило й кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. Застосування кримінального законодавства можливе у випадку порушення прав інтелектуальної власності, яке тягне за собою настання матеріальної шкоди у значному, великому або в особливо великому розмірі. Також, захист порушених прав інтелектуальної власності відбувається у кримінально-процесуальному порядку у випадках якщо злочин вчинено повторно або з використанням службового становища.

На думку Дорохіни Ю. А. кримінально-правова охорона інтелектуальної власності полягає у створенні та організації державою відповідних інституцій, якщо мають головною метою виявляти вчинення кримінально караних дій, здійснювати їх профілактику та вживати необхідні дієві заходи впливу на порушників, створивши умови власнику на безперешкодне право володіти, користуватись, розпоряджатись власністю відповідно до чинного законодавства. [28]

Кримінальна відповідальність, відповідно до Кримінального кодексу України, настає за наступні злочини: порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію; незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва; незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; порушення авторського права і

суміжних прав; незаконне використання торговельної марки, фірмового найменування та географічного зазначення або інше умисне порушення права на ці об'єкти.

Відповідно до частини 1 статті 176 Кримінального кодексу України незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. Ті ж самі дії, відповідно до частини 2 статті 176 Кримінального кодексу України якщо вони вчинені повторно, або ж за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, - караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. [6]

Службове становище злочинця, за допомогою якого вона вчиняє злочин, передбачений статтею 176 Кримінального кодексу України, є обтяжуючою обставиною, згідно з чим відповідальність буде більшою, а саме – відповідні дії будуть караються штрафом у розмірі від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або ж позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з додатковим покаранням - позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. [6]

Наступною обтяжуючою обставиною є вчинення цього злочину організованою групою. Відповідальність буде такою ж як за умов вчинення

злочину, передбаченого статтею 176 Кримінального кодексу України, службовою особою з використанням службового становища.

У Кримінальному кодексі України є ще норма, яка охороняє права авторства та суміжні права. А саме стаття 203-1 Кримінального кодексу України, що стосується питання щодо порушення норм законодавства, яке регулює як виробництво, так і експорт й імпорт дисків для лазерних систем зчитування, а також експорт і імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва. У видках якщо такі дії вчинено у великих розмірах - правопорушення карається обмеженням волі на строк до п'яти років.

Під терміном «великий розмір» у тлумаченні статті 203-1 Кримінального кодексу України варто вважати вартість дисків для лазерних систем зчитування. Також, експорт і імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, що у три тисячі разів і більше перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Наступним розберемо злочин – «порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію». Відповідно до частини 1 статті 177 Кримінального кодексу України - незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк. Згідно з частиною 2 статті 177 Кримінального кодексу України ті ж самі дії за умови якщо вони вчинені повторно, чи за попередньою змовою групою осіб, або ж завдали матеріальної шкоди у великому розмірі караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, чи позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. [6]

Так само як із порушенням авторського права і суміжних прав, порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі тягнуть за собою більшу міру відповідальності – накладення штрафу у розмірі від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або ж позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. [6]

Кримінальний кодекс України надає пояснення терміну «завдання матеріальної шкоди в особливо великому розмірі» для злочинів передбачених статтями 176-177 Кримінального кодексу України – матеріальну шкоду слід вважати завдану в значному розмірі у випадку якщо її розмір у двадцять та більше разів перебільшує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - якщо її розмір у двісті і більше разів перебільшує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі - якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. [6]

Варто зазначити, що відповідно до статті 229 Кримінального кодексу України злочином є незаконне використання торговельної марки, фірмового найменування та географічного зазначення або інше умисне порушення права на ці об'єкти.

Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару чи інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі будуть покарані штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ті ж самі дії, у випадку якщо вони зроблені повторно, або ж за попередньою змовою певною групою осіб, чи якщо було завдано матеріальної шкоди у великому розмірі, - покарання буде у

вигляді штрафу від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Дії, наведені вище, якщо вчинені службовою особою з використанням службового становища чи вчинені організованою групою, чи у випадку якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі караються штрафом від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. [6]

Варто наголосити, що матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі - якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. [6]

У кримінально-правовому захисті важливо звернути увагу на те, що кримінальний процес має особливості. Перш за все, справи, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності є справами приватного права, тобто справа може бути відкрита лише за заявою потерпілої сторони. Проте, у виключних випадках набуття такою справою особливо великого суспільного значення або у випадку неможливості потерпілої сторони подати таку заяву – прокурор вправі порушити таку справу за власною ініціативою.

У випадку примирення сторін кримінальна справа може бути закрита на підставі відповідної заяви. Провадження у справах захисту прав інтелектуальної власності здійснюється у загальному порядку з попереднім розслідуванням.

Якщо виходити з того що право інтелектуальної власності набирає все більшої і більшої ваги з сучасним науково-технічним процесом, можна дійти до висновку що криміналізація вище зазначених злочинів є виправданою і закріплена у Кримінальному кодексі України відповідальність за такі злочини повинна стримувати від порушень у сфері інтелектуальної власності.

Наступним юрисдикційним порядком захисту прав інтелектуальної власності є адміністративно-правовий. В адміністративному порядку розглядається широке коло справ, у випадку якщо правопорушення не тягне за собою кримінальну відповідальність.

Захист прав в адміністративно-правовому порядку вчиняється згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення та таких законів України:

- «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- «Про охорону прав на сорти рослин»;
- «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування»;
- «Про охорону прав на промислові зразки»;
- «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»;
- «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»;
- «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Прикладами адміністративних правопорушень, що захищаються в адміністративно-правовому порядку є незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо) привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, що згідно зі статтею 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення. [4]

Іншим правопорушенням, що розглянемо є недобросовісна конкуренція. Відповідно до статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені. Такі дії тягнуть за собою відповідальність у вигляді накладення штрафу у розмірі від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва й сировини або без такої. Умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця буде покарано накладенням штрафу у розмірі, що залежить від завданої шкоди та який сягає від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу у розмірі від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. [4]

Про вчинення адміністративних правопорушень відповідно до статей Кодексу України про адміністративні правопорушення складається протокол уповноваженими на те посадовими особами, далі протокол надсилається місцевому загальному суду для розгляду.

РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

2.1. Застосування загальних цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності.

Харитоновна О.І. зауважує, що охоронні відносини виникають якщо відбулись певні порушення цивільних прав учасників цивільних відносин, а отже, й норм цивільного законодавства. Таким чином, вони виступають як втілення реакції правоможного суб'єкта (у межах визначених норм цивільного законодавства, що забезпечені підтримкою публічної влади) на негативну з її позиції, відображену в правовій нормі поведінку учасника цивільних відносин. [49]

Цивільно-правова відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності визначається передбаченим законодавством комплексом матеріально-правових заходів, що носять примусовий характер. Зазначені заходи спрямовані на припинення порушення, визнання та поновлення порушених прав й притягнення правопорушника до відповідальності, що носить матеріальний характер.

Цивільно-правова відповідальність спрямована не на покарання порушника, а на відновлення порушених прав й відшкодування завданої шкоди, що відбувається у судовому порядку.

Захист прав інтелектуальної власності на підставі цивільно-правових норм слід починати з правильного вибору у відповідності до ситуації способу захисту, від якого залежить склад юридичних фактів, що підлягають доведенню.

Як зазначає Еннан Р., для того щоб було виправданим застосування заходів захисту достатньо підтвердження факту порушення права, підставою ж для застосування заходів відповідальності є повний склад правопорушення (незаконна поведінка, яка завдала шкоди). Несприятливим наслідком застосування заходів відповідальності для правопорушника завжди є додаткові майнові обтяження для порушника. [30]

Визнання права може бути реалізоване, наприклад, у випадку публікації в засобах масової інформації про те що певний твір опубліковано з порушенням та цей твір є результатом творчої діяльності його автора із зазначенням ім`я (псевдоніма) автора. Визнання права є виправданим способом для захисту особистих немайнових прав.

Як зазначає Зайцева-Калаур І. В. визнання права можна вважати таким способом, що дає можливість позбавити неоднозначності та невизначеності певні взаємовідносини між суб`єктами, а також сформулювати необхідні умови для його реалізації і відвернути дії, які заважають його нормальному здійсненню з боку третіх осіб. [32]

Даний спосіб захисту слід використовувати у випадках якщо піддається сумніву авторство певної особи для певного твору чи права на патент, а також у випадках ймовірності таких сумнівів. Вимога на визнання права може бути пред`явлена не лише у випадках заперечення авторства певної особи на певний результат інтелектуальної діяльності, а й у випадку оспорення охороноздатності твору через, наприклад, відсутність його унікальності, плагіат тощо.

Визнання права може бути необхідним перед тим як застосовувати інші способи захисту, наприклад, перед стягненням збитків, що виникли внаслідок порушення прав інтелектуальної власності варто довести авторство.

Правочин, визначений законом недійсним, тобто коли є пряма норма, що визначає таку недійсність, є нікчемний правочин. У випадку коли такої прямої вказівки в законі немає, але є підстави вважати що правочин вчинено з порушенням основних вимог до такого правочину, дійсність такого правочину можна оскаржити в судовому порядку. Такі правочини також називають оспорюваними.

Позови можуть подаватись за наступними предметами: про визнання оспорюваного правочину недійсним та застосування наслідків його недійсності; про застосування наслідків недійсності правочину.

Варто зазначити, що недійсний правочин не буде створювати юридичних наслідків як таких, окрім тих, які пов'язані з його недійсністю. Відповідно до частини 1 статті 216 Цивільного кодексу України, якщо має місце недійсність правочину всі сторони повинні повернути іншій стороні у натурі усе, що вона отримала для виконання такого правочину, а у разі неможливості такого повернення, наприклад, коли отримане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, - відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, що існують на момент відшкодування. [7]

Визнання правочину недійсним найчастіше стосується договорів. Через отримання рішення суду про визнання договору недійсним є можливість захисту особистих прав особи, що були порушені даним договором, оскільки за визнання цього договору недійсним, юридичні наслідки, що виникли внаслідок такого договору за цим рішенням суду вважаються такими, що ніколи не виникли.

Перед подачею до загального місцевого суду позову про визнання оспорюваного правочину недійсним необхідно з'ясувати чи дійсно відбулось порушення таким договором права чи інтересів особи, яка збирається звертатись з позовом і чи буде такий спосіб захисту належним та ефективним.

Варто зауважити, що якщо особа звертається до суду з такою позовною заявою для досягнення інших цілей окрім захист порушеного права чи інтересу, наприклад, для встановлення преюдиційних обставин або з метою ухилення від виконання зобов'язань, то у задоволенні позову може бути відмовлено.

У своїй постанові від 27.01.2020 року у справі № 761/26815/17 Верховний Суд наголосив, що недійсність договору, як приватно-правова категорія, має на меті не допускати чи присікати порушення цивільних прав й інтересів чи їх відновлювати. По своїй суті ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим. [18]

У справі № 463/5896/14-ц Велика Палата Верховного Суду винесла постанову від 10.04.2019 року де зазначено що зроблено висновок: цивільне право або інтерес повинні бути захищені судом у належний спосіб, що, у свою

чергу, повинен бути ефективним. Недійсним є правочин, у випадку якщо його недійсність встановлена законом (також його визначають як нікчемний правочин). У цьому випадку визнання такого правочину недійсним судом не вимагається (згідно з абзацом першим частини другої статті 215 Цивільного кодексу України). Якщо недійсність певного правочину встановлена законом, тобто якщо цей правочин нікчемний, позовна вимога про визнання його нікчемним не буде необхідним та належним способом захисту права або інтересу позивача. У випадку наявності спору про правові наслідки недійсного правочину, одна зі сторін якого або інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи й у мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину. [14]

Припинення дії, яка порушує право полягає в усуненні перешкод для реалізації цього права. Цей спосіб може бути застосований коли особа, яка не має прав на об'єкт інтелектуальної власності чинить перешкоду у використанні цього об'єкта особою, що його створила, або чинить перешкоду автору чи винахідцю користуватись його законними правами щодо твору чи винаходу. Припинення таких неправомірних дій зазвичай (якщо розглядати звичайні правовідносини двох суб'єктів, що виникають на території України і не несуть міжнародного характеру) вчиняється у судовому порядку шляхом подання позовної заяви. Також, прикладом застосування даного способу на міжнародній арені є закриття доступу імпорту певних товарів, які було вироблено з порушенням прав інтелектуальної власності. Таке рішення видає вже не суд, а митний орган держави, що забороняє такий імпорт. Дане рішення оформлюється відповідним розпорядженням, що видається з метою припинення порушення прав інтелектуальної власності шляхом затримання на кордоні товарів та недопущення їх до ввозу на територію держави, що видала таке рішення.

Відновлення становища яке існувало до порушення прав інтелектуальної власності визначається широким колом дій, здійснення яких має право

вимагати автор чи винахідник від порушника його прав у сфері інтелектуальної власності. Метою застосування даного способу є відновлення порушених особистих майнових чи немайнових авторських прав. Проте, даний спосіб включає в себе не лише поновлення порушених прав, а й припинення порушення, а в окремих випадках і попередження виникнення такого порушення у майбутньому.

Варто зазначити, що бувають обставини, за яких відновити становище, яке існувало до порушення прав інтелектуальної власності є неможливим. Наприклад, у випадку розкриття псевдоніму автора, тобто коли на широку публіку розголошується справжнє ім'я автора, то вже відновити становище, яке існувало до такого розголошення неможливо, або ж якщо твір існував в єдиному екземплярі, наприклад картина, знищивши її вже не можна ідентично відновити становище, яке існувало до такого правопорушення, у такому випадку можна лише створити копію цієї картини, проте оригінал вже відновити неможливо. Тобто, при виборі цього способу захисту прав інтелектуальної власності слід враховувати, що даний спосіб не є універсальним та таким що підходить до всіх ситуацій однаково. Тож особливістю цього способу, що необхідно враховувати при виборі способу захисту прав інтелектуальної власності, є те, що відновлення становище яке існувало до порушення може бути застосованим лише тоді, коли порушене право у сфері інтелектуальної власності не припиняє свого існування.

Кодинець А. зазначає, що патентні права і права на засоби індивідуалізації засвідчуються фактом державної реєстрації, саме тому часто застосованим способом їх оскарження буде вимога про визнання недійсним виданого охоронного документа. З іншої сторони, задля належного захисту цієї групи прав не є характерним використання такого способу, як примусове виконання обов'язку в натурі, бо їх об'єктом є нематеріальні блага. Вибір способів судового захисту порушеного або оспорюваного права залежить від характеру самого права, від виду та характеру вчиненого правопорушення. [38]

Спори щодо відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди є досить розповсюдженими з сфери інтелектуальної власності.

На думку Ківалової К.С. правопорушення не залежно від їх ступеню тяжкості майже у всіх випадках призводить до негативних фізичних, моральних та матеріальних наслідків для певної особи. Сама шкода є першою і обов'язковою умовою виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди через порушення прав інтелектуальної власності. [35]

Право на відшкодування збитків також згадується у спеціальному законодавстві, наприклад у Законі України «Про авторське право і суміжні права».

Зокрема, якщо порушення певною особою авторського права і (або) суміжних прав, особа, права якої порушено, має право:

- подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- подавати позови про відшкодування збитків (майнової шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» на вимогу власника свідоцтва таке порушення повинно бути припинено, а порушник зобов'язаний відшкодувати власнику свідоцтва заподіяні збитки. [3]

Потерпілими згідно зі статтею 421 ЦК України, є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору. [7]

Саме суб'єктам особистих немайнових та (або) майнових прав інтелектуальної власності на відповідні об'єкти цих прав завдається шкода. Суб'єктивне цивільне право на відшкодування шкоди, яке виникає у потерпілого, охоплює дві можливості:

1) можливість вимагати від іншої особи виконання обов'язку відшкодування завданої шкоди (цим охоплюється і можливість власної певної поведінки потерпілого);

2) можливість вимагати від держави застосування засобів захисту проти зобов'язаної особи за допомогою використання державного апарату примусу (шляхом звернення до суду тощо). [7]

На думку Ківалової Т. С. характер негативних наслідків може виявитись доволі різноманітний. Його слід визначати змістом тих суспільних відносин, яким це протиправне діяння завдає шкоду. Класифікувати, у свою чергу, можна по декількох ознаках, проте найбільш загальною класифікацією є розподіл всіх негативних наслідків протиправного діяння на майнові (матеріальні) та моральні (немайнові). Головним критерієм цього поділу є наявність чи відсутність певного матеріального збитку в результаті здійснення правопорушення. Під шкодою взагалі слід розуміти зменшення або ж знищення майнових чи немайнових (особистих) благ, охоронюваних законом. Майновою вважається шкода якій притаманна певна економічну цінність та і може бути виражена у грошовому еквіваленті. [35]

Як зазначає Ківалова Т. С. розмір відшкодування встановлюється судовим органом з обов'язковим урахуванням ступеня страждань потерпілої сторони, провини порушника й інших обставин, які в залежності від обставин заслуговують уваги. Розмір відшкодування моральної шкоди встановлюється залежно від характеру та обсягу страждань (душевних, фізичних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин. Зокрема, враховуються стан здоров'я потерпілого, тяжкість вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ділової репутації, ступінь зниження престижу, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану. При цьому суд має виходити із засад розумності, добросовісності та справедливості. [35]

Для більш широкого розуміння сутності засад, на яких ґрунтується визначення розміру шкоди, що виникла внаслідок порушень прав інтелектуальної власності, та визначення розміру та характеру їх відшкодувань, слід також проаналізувати судову практику.

Зокрема, відповідно до висновків Верховного Суду, що містяться у Постанові від 19 жовтня 2022 року у справі №260/4268/21 розмір грошового відшкодування моральної шкоди встановлюється судовим органом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, що мають істотне значення. У просеці встановлення розміру відшкодування слід враховувати вимоги розумності і справедливості. Суду необхідно встановити обставини наявності такої шкоди, протиправність діяння її заподіювача, наявність причинного зв'язку між шкодою і протиправним діянням заподіювача та вини останнього в її заподіянні, зокрема: чим підтверджується факт заподіяння позивачеві втрат майнового та немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями (бездіяльністю) вони заподіяні, в якій грошовій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює заподіяну йому шкоду та з чого він при цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору. [20]

Також, як зазначено в Окремій думці судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 21 жовтня 2020 року у справі № 552/5465/18 однією із головних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 статті 3 Цивільного кодексу України) і діяння учасників цивільних правовідносин повинні бути добросовісними. А саме відповідати такому стандарту поведінки, що характеризується відкритістю, чесністю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. [15]

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у своїй постанові від 10 квітня 2019 року що у справі № 390/34/17 зробив

висновок про те, що добросовісність є певним стандартом поведінки, яку слід характеризувати чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), фундаментується на давньоримському твердженні: «*non concedit venire contra factum proprium*», - що у перекладі означає: «ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці». В основі доктрини *venire contra factum proprium* є принцип добросовісності. Поведінкою, що суперечить добросовісності й чесній діловій практиці, є така поведінка, що не відповідає попереднім заявам чи поведінці сторони, за умови, якщо інша сторона, що вчиняє дії на власну шкоду, розумно покладається на них. [13]

Цікаву позицію з приводу розміру відшкодування шкоди внаслідок порушення прав інтелектуальної власності викладено у Постанові Верховного Суду від 04 лютого 2020 року у справі № 761/10620/15-ц про порушення виключних авторських прав на фотографічний твір та стягнення компенсації за завдану моральну шкоду. Суд зазначив, що при визначенні розміру відшкодування потрібно враховувати основні (загальні) засади цивільного законодавства, встановлені статтею 3 Цивільного кодексу України, зокрема, принцип справедливості, добросовісності та розумності. Відповідні мотиви визначення розміру компенсації повинні бути наведені в судовому рішенні. Розмір компенсації встановлюється та призначається судом, виходячи з обсягу позовних вимог, проте не може бути меншим від 10 і не може перевищувати 50 000 мінімальних заробітних плат, що встановлені законодавством на час ухвалення такого рішення у справі. [17]

2.2. Застосування спеціальних цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності.

Сучасне цивільне законодавство України не містить чіткої вказівки на те, які цивільно-правові способи захисту слід відносити до спеціальних. Більш того, цивілістикою ще не розроблено завершеної системи виокремлення спеціальних способів захисту суб`єктивних прав.

Як зазначає О. Кот, розподіл способів захисту на дві основні групи: загальні та спеціальні, - може відбутись на основі характеру (виду) суб'єктивного права, що потребує захисту. У цьому випадку способи захисту, що закріплені у статті 16 Цивільного кодексу України, дійсно вбачаються загальними, тому що їх можна застосувати до захисту усіх чи більші кількості суб'єктивних цивільних прав. Проте, правозастосовній практиці необхідно додаткове уточнення цього критерію, тому що сам по собі він не має можливості пояснити прикладні юридичні наслідки кваліфікації певного способу захисту як загального чи спеціального при розгляді та вирішенні конкретних судових справ. Цей висновок підтверджується наявністю протилежних за своєю суттю підходів до таких юридичних наслідків у сучасній судовій практиці та, до певної міри, в доктрині. [39]

Також, О.Кот наголошую, що характер способу захисту (і загального і спеціального) має значення та зобов'язаний використовуватися виключно при вирішенні певного спору та впливає на з'ясування належного способу захисту порушеного права. Метою виокремлення таких способів є визначення серед певної кількості можливих або обраних уповноваженою особою належного та ефективного для захисту конкретного порушеного суб'єктивного права з урахуванням особливостей конкретних спірних матеріальних правовідносин, що і виступає критерієм для цієї класифікації. Уповноважена особа задля захисту свого права може використовувати будь-який спосіб захисту, проте, за умови, що застосування спеціального способу захисту не виключатиме одночасного застосування загального способу захисту. Якщо має місце конкуренція спеціальних способів захисту внаслідок того, що для захисту конкретного суб'єктивного права можливе використання декількох способів захисту, застосуванню підлягає той з них, який відповідає особливостям спірних матеріальних правовідносин. [39]

Вищий господарський суд України у постанові в справі № 924/1814/14 від 23 червня 2015 р .вказував, щообирати спосіб захист повинен позивач. Разом із тим особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так і спеціальний

способи захисту свого права, визначені законом, який регламентує конкретні цивільні правовідносини. До спеціальних способів захисту відносяться, наприклад, спростування недостовірної інформації та/або право на відповідь, заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права тощо. [21]

Проте, існує і інша думка у правовій доктрині Г. О. Ульянова вказує, що цивільно-правові способи захисту авторського права умовно можна розподілити на дві основні групи. Серед них: загальні цивільно-правові способи, що передбачені загальними нормами цивільного законодавства та спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, що у свою чергу, передбачені чинним авторським законодавством України. [47]

Так, відповідно до цієї доктринальної позиції, спеціальними цивільно-правовими способами захисту прав інтелектуальної власності, відповідно до статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» є:

- відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, з визначенням розміру відшкодування;

- відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права і (або) суміжних прав;

- стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав доходу, отриманого внаслідок порушення;

- виплата компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення - як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу;

- заборона опублікування творів, їх виконань чи постановок, випуску примірників фонограм, відеограм, їх сповіщення, припинення їх розповсюдження, вилучення (конфіскацію) контрафактних примірників творів,

фонограм, відеограм чи програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, публікацію у пресі інформації про допущене порушення тощо, якщо у ході судового розгляду буде доведено факт порушення авторського права і (або) суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав;

- вимага від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об'єктів суміжних прав, засобів обходу технічних засобів та про канали розповсюдження. [1]

О. Кот висловив позицію, що якщо для захисту певного суб'єктивного права законодавством не передбачено спеціального способу захисту, то у такому випадку уповноважена особа має право обрати загальний спосіб захисту. Слідуючи цьому підходу можна зробити висновок що загальні способи захисту мають субсидіарний, тобто додатковий, характер, з огляду на який повинна вирішуватися можливість їх застосування у конкретній судовій справі. [39]

Також, до спеціальних цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності можна віднести способи, зазначені частиною 2 статті 432 Цивільного кодексу України, оскільки їх застосування є можливим лише у цивільних правовідносинах, що виникли навколо об'єктів інтелектуальної власності, що на відміну від загальних способів, які у свою чергу можуть застосовуватись при регулюванні широкого (необмеженого) кола суспільних відносин у площині цивільного законодавства (щодо кредитування, сімейних відносин, спадщини, позик, підряду, оренди, купівлі-продажу тощо).

Отже, спеціальними способами цивільно-правового захисту, відповідно до частини 2 статті 432 Цивільного кодексу України є:

- застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;

- зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;
- вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;
- застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;
- опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення. [7]

Застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів можуть полягати у вчиненні дій для забезпечення позову та для забезпечення доказів. Такі дії спрямовані для досягненні мети аналізованого способу захисту – збережені доказів.

Відповідно до статті 150 Цивільного процесуального кодексу України заходами забезпечення позову є: накладення арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачеві і знаходяться у нього чи в інших осіб; накладення арешту на активи, які є предметом спору, чи інші активи відповідача, які відповідають їх вартості, у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави; заборона вчиняти певні дії; встановлення обов'язку вчинити певні дії,

у разі якщо спір виник із сімейних правовідносин; заборона іншим особам вчиняти дії щодо предмета спору або здійснювати платежі, або передавати майно відповідачеві чи виконувати щодо нього інші зобов'язання; зупинення продажу арештованого майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно і про зняття з нього арешту; зупинення стягнення на підставі виконавчого документа, який оскаржується боржником у судовому порядку; зупинення митного оформлення товарів чи предметів; арешто морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги; інші заходи у випадках, передбачених законами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. А згідно з частиною 2 статті 116 Цивільного процесуального кодексу України способами забезпечення судом доказів є допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням, заборона вчиняти певні дії щодо доказів та зобов'язання вчинити певні дії щодо доказів. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів, визначені судом. [8]

На думку Хавронюка О.О. серед способів забезпечення доказів при застосуванні такого способу захисту як використання невідкладних заходів для запобігання порушенню права інтелектуальної власності й збереження відповідних доказів (що власне є об'єктом його дослідження) найважливішим та найбільш дієвим є призначення експертизи. Саме своєчасне проведення судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, що визначається як така Інструкцією щодо призначення й здійсненню судових експертиз, а також експертних досліджень і Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень (наказ Міністерства юстиції України №53/3 від 08.10.1098 у редакції від 19.08.2022) дає змогу встановити наявність чи відсутність факту порушення прав. [48]

Наступним слід розглянути такий спосіб як зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності.

Безсумнівно такий спосіб захисту є актуальним та можливим для застосування лише у ситуаціях коли наявний експорт чи імпорт товарів через митний кордон України.

Перш за все, слід зауважити, що існує порядок захисту прав інтелектуальної власності у процесі перетину митного кордону України певними товарами. Зокрема, Державною митною службою України здійснюється ведення реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, що охороняються на підставі заяв власників таких прав. Після такої реєстрації митні органи здійснюють заходи сприяння захисту прав інтелектуальної власності. У разі виявлення порушень прав інтелектуальної власності імпорту/експорту таких товарів повинен бути припинений, а порушені права відновленими.

Як зазначено у Постанові Верховного Суду від 02 листопада 2021 року у справі №914/1569/20 необхідність у застосуванні певних способів захисту у сфері інтелектуальної власності, як і вжиття заходів забезпечення позову, пов'язується, насамперед, з недопущенням розповсюдження товарів, виготовлення або введення у цивільний оборот, імпорту чи експорту яких здійснюється з ймовірним порушенням права інтелектуальної власності (близька за змістом позиція викладена у постанові Верховного Суду від 16.07.2021 у справі №910/19065/20). [19]

З вище зазначеної позиції можна зробити висновок про важливість забезпечення позову (способами зазначеними статтею 150 Цивільного процесуального кодексу України й у випадку застосуванню такого способу захисту прав інтелектуальної власності як зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності).

При поданні заяви про забезпечення позову, зокрема шляхом зупинення митного оформлення товарів чи предметів слід зважати на обґрунтування в такій заяві для досягнення позитивного результату.

Зокрема у постанові Верховного Суду від 23 грудня 2020 року у справі № 756/2609/20 зазначено, що при вирішенні питання про забезпечення позову суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням такого: розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; ймовірності утруднення виконання або невиконання рішення суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками даного судового процесу. [16]

Власник прав інтелектуальної власності, в особливості що підтверджено відповідним свідоцтвом, має право вимагати, наприклад, усунення з упаковки певного товару зображення, що є його інтелектуальною власністю, а також має право вимагати знищення всіх товарів, на упаковці яких було використане його зображення з порушенням. У такому випадку буде застосований такий спосіб захисту як вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів.

Наприклад Господарський суд Харківської області рішенням від 23.04.2012 року у справі № 5023/10630/11 дійшов висновку вилучити упаковки товару та вкладиші колінчатого валу, від яких неможливо відділити нанесені позначення, з їх подальшим знищенням, оскільки можливість змішування з діяльністю іншого суб'єкта не може бути усунена в інший спосіб. [23]

Іншим прикладом коли суд постановив рішення вилучити з обігу товар, який випущено з порушенням прав інтелектуальної власності є рішення Господарського суду міста Києва від 27.03.2017 року у справі № 910/15551/16, яким було задоволено вимогу вилучити з цивільного обороту та знищити

алкогольні напої, що виготовлені та введені в цивільний обіг з порушенням прав інтелектуальної власності. [22]

Наступним спеціальним цивільно-правовим способом захисту прав інтелектуальної власності є застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Як зазначає Коваль І. ефективна реалізація заходів державно-примусового впливу щодо осіб, які створюють перешкоди у здійсненні права інтелектуальної власності, справляє превентивне та профілактичне значення стосовно поведінки учасників цих відносин, підтримуючи необхідний стан правопорядку в економічному обороті. [36]

Розглядаючи даний спосіб захисту постає питання визначення розміру відшкодування, саме для цього і потрібна нормативна конкретизація, що міститься у спеціальному законодавстві. Наприклад, відповідно до Закону України «Про авторське права та суміжні права» у разі порушення авторського права чи суміжних прав у судовому порядку може бути стягнена сума виплати компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення - як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу. [1]

Також, зауважуємо, що розмір стягнення залежить від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особини, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, інших обставин, які мають істотне значення.

Підставою для застосування даного способу є, беззаперечно, неправомірне використання об'єктів права інтелектуальної власності, при якому від вини залежить розмір відшкодування.

Погоджуємось з позицією Коваль І. що аналіз правил виплати компенсації свідчить, що цей спосіб захисту, з одного боку, покладає додаткові негативні наслідки (обтяження) майнового характеру, які має понести порушник прав інтелектуальної власності як покарання за свої неправомірні дії, з другого боку він є засобом відновлення майнового становища потерпілої особи. [36]

Ще одним спеціальним цивільно-правовим способом захисту прав інтелектуальної власності є опублікування в засобах масової інформації, відомостей про порушення права інтелектуальної власності. Проте, багато дослідників не погоджуються з ефективністю такого способу, оскільки публікація про наявне порушення не є досить ефективним способом попередити майбутні порушення недобросовісним споживачем, не є належним способом відновлення становища, яке існувало до порушення та відшкодування шкоди. Але у випадку застосування даного способу важливим є не лише надання через засоби масової інформації показань про правопорушення, а й варто зазначити інформацію про самого порушника, щоб інші володільці прав інтелектуальної власності могли вжити заходів для захисту своїх прав та попередження від їх порушень. Даний спосіб є виправданим при захисті, наприклад, авторських прав у разі якщо відбулось опублікування літературного, художнього чи музичного твору без зазначення імені автора, художника чи композитора (виконавця) такого твору, що є порушенням таких осіб. В такому випадку такий спосіб захисту як опублікування в засобах масової інформації, відомостей про порушення права інтелектуальної власності є виправданим.

Також, такий спосіб є актуальним для власників прав інтелектуальної власності що є великими лідерами ринку, досить популярними серед великих кіл споживачів та широко впізнаними у випадки якщо такі особи хочуть захистити свою репутацію та попередити своїх споживачів про таке правопорушення, що може ввести споживачів в оману.

Отже, відповідно до позицій, що зазначені Великою Палатою Верховного Суду постановами від 5 червня 2018 року у справі № 338/180/17 [11] та від 11 вересня 2018 року у справі № 905/1926/16 застосування конкретного способу

захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорення. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам. [16]

Цивільно-правові способи захисту прав інтелектуальної власності, як загальні, так і спеціальні, покликані вирішувати широкий спектр проблем у правовідносинах, що виникли навколо об'єктів права інтелектуальної власності, проте можна зробити висновок про необхідність аналізу певної ситуації при певних умовах (яких вона виникає), судової практики щодо результатів застосування того чи іншого способу захисту у такій ситуації, досліджувати спеціальне законодавство на предмет передбачення ним можливих способів захисту у конкретно цій ситуації і лише тоді є доцільною розробка правової стратегії захисту прав інтелектуальної власності під дану ситуацію.

ВИСНОВКИ

Так як, сфера інтелектуальної власності є досить важливою в сучасних реаліях, а без належним чином функціонуючої системи захисту прав інтелектуальної власності її розвиток є неможливим, законодавець розробив нормативно визначену систему захисту цих прав.

Метою створення такої системи захисту є потреба на законодавчому рівні оформити економічні й моральні права авторів і право-володільців об'єктів інтелектуальної власності, а з іншого боку, - заохочувати в межах державної політики творчу діяльність громадян, створювати сприятливі умови поширенню й застосуванню її результатів, стимулювати ведення чесної торгівлі. Одним з найголовніших завдань системи правової охорони інтелектуальної власності є те, що вона стимулює винахідницьку діяльність і заохочує творчу активність громадян країни. [40]

Захист особистих майнових та особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної діяльності людини здійснюється у певних передбачених законодавством формах та способах. Щодо форм, розрізняють юрисдикційну та неюрисдикційну. Їх відмінність полягає в участі чи неучасті (діяльності) компетентних органів.

Неюрисдикційні заходи захисту вчиняються самостійно з метою визнання законних прав носія, попередження чи припинення їх порушення, а у разі порушення – відновлення й отримання компенсації. До основних видів неюрисдикційного захисту відносяться самозахист, медіація, проведення переговорів та застосування претензійного порядку.

Однією із найдавніших форм захисту є самозахист. У сучасних реаліях законодавець визначає самозахист як один із важливих прав людини, оскільки право людини на самозахист її основоположних природних прав (право на життя, право на здоров'я, право на свободу тощо) є наступним її природнім правом. Даний спосіб захисту може застосовуватись до будь-якого об'єкту, а право на нього має кожен хто володіє правами інтелектуальної власності.

Також, варто наголосити, що перевагами самозахисту є економія таких ресурсів як час та фінанси.

Сторони, між якими виник конфлікт з приводу прав інтелектуальної власності, можуть врегулювати свій конфлікт шляхом переговорів. Головними перевагами даного способу є конфіденційність, низька затратність, проте досить високим є ризик або не дійти згоди, або що сторони не будуть виконувати домовлених умов.

Більш «прогресивний» та надійний спосіб провести переговори для усунення конфлікту є медіація, що проводиться за участю незалежної третьої особи, як у свою чергу, володіє необхідними професійними знаннями та навичками. У такого способу вирішення конфлікту навколо інтелектуальної власності є більше шансів на успіх ніж проведення звичайних переговорів, оскільки головним завданням медіатора є задоволення обох сторін, а у такому випадку сторони будуть більш охоче виконувати свої домовленості.

На останок, можна застосувати такий неюрисдикційний спосіб захисту як претензійний, що передбачає направлення опоненту в письмовому вигляді заяв, скарг і вимог. У випадку недосягнення згоди, такі документи можуть слугувати доказати вже при юрисдикційному (а саме судовому) врегулюванні спору).

У випадку неефективності неюрисдикційних способів захисту варто застосовувати юрисдикційні. Головною перевагою яких є гарантування зі сторони держави та її органів захисту прав інтелектуальної власності, усунення їх порушення та відновлення становища яке існувало до порушення або відшкодування шкоди потерпілій стороні.

Варто зазначити, що в залежності від того, якою галуззю права встановлено той чи інший спосіб розрізняють цивільний, кримінальний та адміністративний, що у свою чергу є судовими, способи а також виділяють адміністративний спеціальний, тобто той що відбувається із залученням державних органів, проте не судових (наприклад Антимонопольного комітету України, Державної митної служби України, Українського інституту власності тощо). Адміністративний спеціальний передбачає захисту у тих випадках, які

чітко визначені спеціальним законодавством, наприклад Законом України «Про антимонопольний комітет України».

Кримінально-правовий спосіб захисту прав інтелектуальної власності застосовується виключно у випадках вчинення злочинів передбачених Кримінальним кодексом України за чітко передбаченої Кримінальним процесуальним кодексом України процедури. Адміністративно-правовий застосовується у випадку наявності правопорушень, що визначені такими Кодексом про адміністративні правопорушення України.

Цивільно-правовий спосіб є більш ширшим за попередні і його застосовують доволі частіше через коло тих суспільних відносин що він охоплює. Даний спосіб, у свою чергу, поділяється на загальний та спеціальний.

За загальним доктринальним правилом до загальних способів відносяться всі, що перелічені статтею 16 Цивільного кодексу України. А от щодо чіткої класифікації спеціальних способів серед науковців та судової практики існують суперечності. Зокрема, до них відносяться способи що передбачені спеціальним законодавством, наприклад Законом України «Про авторське право та суміжні права» та статтею 432 Цивільного кодексу України.

Попри те, що вже діюча система захисту прав інтелектуальної власності є досить широкою та адаптивною під багато ситуацій, все ж таки існують певні прогалини, що варто усунути.

Така ситуація обґрунтовується низкою причин. Першою причиною можна назвати повільну процедуру внесення змін до вже діючого законодавства, та введення його у дію. Для вирішення цієї проблеми пропоную розробити спрощену процедуру внесення змін до законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Іншою причиною слід винести відсутність єдиного підходу до класифікації способів цивільно-правового захисту та вбачаю за необхідність сформулювати єдиний підхід до критерії, відповідно до яких буде визначене розмежування спеціальних та загальних цивільно-правових способів захисту прав інтелектуальної власності.

Також, не всі положення у сфері захисту прав інтелектуальної власності виконуються належним чином. Для вирішення цих проблем пропоную збільшити розмір штрафів за порушення прав інтелектуальної власності що найменше в двійчі, оскільки незначних розмір відповідальності дозволяє недобросовісним користувачем порушувати норми законодавства.

Іншою проблемою є неоднозначність трактування та застосування правових норм. Право інтелектуальної власності потребує кодифікації та усунення суперечностей між окремими положеннями, наслідком чого є суперечлива судова практика з питань захисту невизнаних або порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Як вбачається з вище наведеного, на сьогодні, перед законодавчим органом України стоїть ряд задач, які необхідно вирішити для удосконалення правової системи та механізму її дії у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Саме тому, беззаперечно, законодавець буде вдосконалювати законодавство через призму євроінтеграції та застосовуючи позитивну міжнародну практику, що зарекомендувала себе як ефективна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 1994 у редакції [№ 1965-IX від 15.12.2021](#)// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
2. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР у редакції [№ 286-IX від 12.11.2019](#) // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 1994 у редакції [№ 815-IX від 21.07.2020](#) // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х у редакції [№ 2658-IX від 06.10.2022](#) // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991№ 1798-ХІІ у редакції [№ 2627-IX від 21.09.2022](#)// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ у редакції [№ 2472-IX від 28.07.2022](#)// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 40-44, ст.356 у редакції від 10.10.2022 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-ІV у редакції [№ 2689-IX від 18.10.2022](#)// Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

9. Конституція України від 28.06.1996 р. №30 у редакція від 01.01.2020 // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
10. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України.– Режим доступу :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
11. Архів Верховного Суду, 2018 р. – Справа № 338/180/17.
12. Архів Верховного Суду, 2018 р. – Справа № 905/1926/16.
13. Архів Верховного Суду, 2019 р. – Справа № 390/34/17 .
14. Архів Верховного Суду, 2019 р. – Справа №463/5896/14-ц.
15. Архів Верховного Суду, 2020 р. – Справа № 552/5465/18 .
16. Архів Верховного Суду, 2020 р. – Справа № 756/2609/20.
17. Архів Верховного суду, 2020 р. – Справа № 761/10620/15-ц.
18. Архів Верховного Суду, 2020р. – Справа № 761/26815/17.
19. Архів Верховного Суду, 2021 р. – Справа №914/1569/20.
20. Архів Верховного Суду, 2022 р. – Справа №260/4268/21.
21. Архів Вищого господарського суду України, 2015 р. - Справа № 924/1814/14.
22. Архів Господарського суду міста Києва, 2017 р. – Справа № 910/15551/16.,
23. Архів Господарського суду Харківської області, 2012 р. – Справа № 5023/10630/11 .
24. Борсук Н.Я. ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ОРГАНАМИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ [Електронний ресурс] // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/253928/251190>.

25. Брошак Л. В. Право учасників цивільних відносин на самозахист [Електронний ресурс] / Л. В. Брошак. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40419/1/%D0%91%D1%80%D0%B%D1%89%D0%B0%D0%BA_%D0%9B_%D0%92.pdf.
26. Дігтяр А. О. Актуальні проблеми адміністративно-правового статусу вищого суду з питань інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / А. О. Дігтяр // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lsej.org.ua/6_2017/58.pdf.
27. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. – К.: «К.І.С.», 2007. – 448 с.
28. Дорохіна Ю. А. Окремі питання систематизації кримінально-правової охорони прав на об'єкти власності та об'єкти інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / Ю. А. Дорохіна // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lsej.org.ua/4_2015/61.pdf.
29. Електронне джерело: <https://rtp.com.ua/news/mediatsiya-instrument/>
30. Еннан Р. Особливості захисту прав інтелектуальної власності в Україні /Р.Еннан // Інтелектуальна власність. – 2012, - №1. – с.39-48.
31. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності. Захист авторського права і суміжних прав. Захист права промислової власності. Навчальний посібник. – К.: ЗАТ “Інститут інтелектуальної власності”, 2003. – 64 с.
32. Зайцева-Калаур І. В. Цивільно-правові способи захисту авторських прав організацій ЗМІ та суб'єктів їх діяльності [Електронний ресурс] / І. В. Зайцева-Калаур // Юридичний науковий електронний журнал. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://lsej.org.ua/4_2015/20.pdf.
33. Зеров К. О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені в мережі інтернет : монографія / К. О. Зеров; НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. – К. : Інтерсервіс, 2018. – 220с.

34. Зеров К. О. САМОЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ТВОРИ, РОЗМІЩЕНІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ [Електронний ресурс] / К. О. Зеров // Часопис цивілістики – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8722/45.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
35. Ківалова Т. С. ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ [Електронний ресурс] / Т. С. Ківалова. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://app.nuoua.od.ua/archive/40_2010/5.pdf.
36. Коваль І. Виплата компенсації за неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності: правова природа та умови використання [Електронний ресурс] / І. Коваль // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://ndiiv.org.ua/Files2/2015_6/10.pdf.
37. Коваль І. Виплата компенсації за неправомірне використання об'єкта інтелектуальної власності: правова природа та умови використання [Електронний ресурс] / І. Коваль // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://ndiiv.org.ua/Files2/2015_6/10.pdf.
38. Кодинець А. ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ СУДОВОЇ РЕФОРМИ [Електронний ресурс] / А. Кодинець // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/3.pdf>.
39. Кот О. СПЕЦІАЛЬНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ [Електронний ресурс] / О. Кот // Право України. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://rd.ua/storage/attachments/%D0%9A%D0%BE%D1%82_2017_%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%20%D

1%81%D1%83%D0%B1%E2%80%99%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D1%86%D0%B8%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2.pdf.

40. Кубах А.І. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник – Харків: ХНАМГ, 2008. – 149 с.

41. Кузнєцова Н.С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні / Н.С. Кузнєцова, О.В. Кохановська // Право України. – 2011. – № 3. – С. 21–29.

42. Кузьмина М. Юридический конфликт: теория и практика разрешения. М., 2008. с. 251.

43. Мішина Ж.В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів // Електронна бібліотека юридичної літератури. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/26353/%C6>.

44. Панасюк О. О. Поняття та класифікація форм захисту авторських прав. Форум права. 2013. № 1. С. 758-762.

45. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 "Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право". Київ, 2006. с. 29.

46. Топчій В. В. Генезис основ кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Топчій // Юридичний бюлетень. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2018/6_2018/31.pdf.

47. Ульянова Г. О. Захист авторських прав // Актуальні проблеми держави і права. — 2008. — № 43. — С. 104–108.

48. Хавронюк О. О. Застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів як спосіб захисту прав на бази даних [Електронний ресурс] / О. О. Хавронюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. –

2017. – Режим доступу до ресурсу:
file:///D:/%D0%97%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%BA%D0%B8/Nvmgu_jur_2017_27_20.pdf.

49. Харитоновна О.І. Співвідношення категорій «правовідносини інтелектуальної власності» та «регулятивні, організаційні, охоронні цивільні правовідносини» / О.І. Харитоновна // Актуальні проблеми держави та права Вип. 65. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2012. – С. 115–125.

50. Цирфа Г. О. ПОЗИТИВНІ СТОРОНИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ [Електронний ресурс] / Г. О. Цирфа, Н. М. Пантюк // IV Міжнародна науково-практична конференція. – 2014. – Режим доступу до ресурсу:
<http://fsp.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/03/%D1%8E%D1%80-2014.pdf#page=185>.

51. Шевчук Н. В. САМОЗАХИСТ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ [Електронний ресурс] / Н. В. Шевчук // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). – 2009. – Режим доступу до ресурсу:
<https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/11335/1/%D0%A1%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>.

52. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: монографія. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 368 с.

53. Штефан Самозахист авторського права і суміжних прав / А. С. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 3. – С. 22-29. А. С.